

Η ΚΑΒΑΛΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΕΡΙΧΩΡΑ ΤΗΣ, ΑΝΑΦΕΡΟΜΕΝΑ ΣΕ
ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΑ ΚΑΙ ΟΘΩΜΑΝΟ-ΤΟΥΡΚΙΚΑ ΕΝΤΥΠΑ ΤΟΥ
ΚΡΑΤΙΚΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ

A. Garabetian - M. Velkov

ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΑ

Ας αναφέρουμε σύντομα μερικά στοιχεία για την Καβάλα και τα περίχωρά της, που τα βρίσκουμε στα οδοιπορικά ορισμένων ανθρώπων, οι οποίοι έχουν περάσει από αυτή την περιοχή της Οθωμανικής αυτοκρατορίας κατά την περίοδο του 17-19ου αιώνα.

Στο σύγγραμμά του «Η Ρούμελη και η Βοσνία», γραμμένο το πρώτο μισό του 17ου αι., ο Μουσταφά Χατζή Κάλφα, πιο γνωστός με το όνομα του Εβλιά Τσελεμπή, περιγράφει αυτό το μέρος της αυτοκρατορίας ως εξής: «Η Καβάλα στην ακτή της θάλασσας, απέναντι στο νησί Τάσους (Θάσος), που απέχει 7 μίλια κάστρο και κανταλάγκ με ορυχεία κοντά του. Από την Κωνσταντινούπολη φτάνει κανείς εκεί για 9 μέρες. Τριγύρω βρίσκονται τα Μπερεκετλί, Τσαϊλαίγκ, Καράσον (Μέστα), όλα κατελημμένα το 777 από τον Χιντζρά (1375-1376) από το Λαλά Σαχίν. Το κάστρο δεν έχει όμοιά του. Οι γύρω γκρεμοί και τα σχεδόν απρόσβατα βουνά κατεβαίνουν ως τη θάλασσα. Το ίδιο το κάστρο είναι τοποθετημένο πάνω σε ένα μοναχικό ύψωμα σαν μια γερακίσια φωλιά. Το νερό φέρεται από το κοντινό βουνό διά υδραγωγείων, προφυλαγμένο με ειδικό τείχος. Η ίδια η πόλη κείται στην ακτή της θάλασσας και έχει δύο πόρτες. Η αγορά βρίσκεται μέσα στην πόλη, τα πανδοχεία όμως είναι έξω από αυτήν, στο λιμάνι. Επειδή η Καβάλα υπήρξε λησταρχείο πειρατών, ο σουλτάνος Σελίμ έστησε το αναφερόμενο κάστρο...»¹.

Ο Άγγλος Ουίλιαμ Λίγκ, που περνάει από την Καβάλα το 1805-1807,

1. Αρχείο μελετών των εγκαταστάσεων, Σ., χρ. 1, τ. 2, 1938, σ. 108.

αναφέρει ότι έμεινε εντυπωσιασμένος με την πόλη².

Στην ιστορική γεωγραφία των Αρμενίων Χούγας Ιντζετζιάν και Στεπάνος Κιούβερ Αγόντς, που θίγει την περίοδο του 1792-1809, διαβάζουμε ότι ο αέρας της Καβάλας είναι θαυμάσιος και το λιμάνι της είναι αξιοθέατο με το ζωνρό του εμπόριο με όλον τον κόσμο. Κατά τα λόγια κάποιου Πέρι εκεί ο σουλτάνος Σελίμ έχτισε ένα κάστρο. Εδώ είναι η έδρα του διοικητή του κάστρου και των στρατιωτών του. Σε απόσταση 7 μίλια απέναντι στο κάστρο βρίσκεται η Θάσος. Κοντά στην πόλη υπάρχει ένα μεγάλο ρυχείο³.

Ένας ανώνυμος συγγραφέας οδοιπορικών από το 1807 αναφέρει ότι: «...ξεκινήσαμε από την Πραβίστα και ανεβήκαμε από μια ορεινή διάβαση από όπου απολαμβάνουμε ένα ωραίο θέαμα· ξεχωρίζουμε μπροστά μας τα νησιά Θάσο και Λήμνο. Η Καβάλα περικυκλώνεται από ένα μεγάλο τείχος, πλευροκοπημένο από πύργους, έργο των Γενοואτών. Στην κορφή του βράχου υπάρχει ένα οχύρωμα με την ίδια οικοδόμηση. Ο ισθμός διαχωρίζεται από έναν διώροφο υδραγωγό⁴».

Ο Γάλλος στρατιωτικός εξερευνητής Ζακ-Ζαν-Μαρί Φρανσουά Μπεντέν, κόμης του Τρομλέν, ο οποίος το 1828 περνάει από την Καβάλα, λέει ότι αυτή (η Καβάλα) «...είναι ένα σπουδαίο σημείο που υπερασπίζεται εύκολα· οι αρχαίοι το θεωρούσαν κλειδί προς την Μακεδονία και το κατοχύρωσαν με προσοχή. Από τα ερείπια των τειχών του οι Τούρκοι έκαναν στρατιωτικό σταθμό, που για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα εμπιστεύονταν στο Μεχμέτ Αλή, τον πασά της Αιγύπτου...⁵».

Ο μηχανικός-γεωγράφος Ζ. Μπ. Ρισάρ, που περιήλθε ορισμένα μέρη της Οθωμανικής αυτοκρατορίας την περίοδο 1828-1851, σημειώνει ότι «...Λακαβάλ ή Καβάλο είναι τοποθετημένη σ' ένα ακρωτήριο, που έχει λιμάνια από όλες τις πλευρές, πολύ σημαντικά για το ναυτικό της εμπόριο. Εξάγει βαμβάκι και καπνό παραγόμενα στη χώρα. Εδώ βρίσκεται και ένα μεγάλο υδραγωγείο που φέρνει το νερό από τον Πάγενοσ στην Ακρόπολη...⁶».

Και τέλος ο δρ Αμί Βουέ στη συλλογή του με διαδρομές που έχει πραγματοποιήσει το 1836-1838 μερικές φορές αναφέρει την Καβάλα και τα περίχωρά της καθώς και τη στρατηγική τους σημασία⁷.

2. Αγγλικά οδοιπορικά για τα Βαλκάνια - το τέλος του 16ου αι. η 10ετία του 30 του 19ου αι., Σ., 1987, σ. 479.

3. Αρμενικά οδοιπορικά για τα Βαλκάνια, Σ., 1984, σ. 82.

4. Γαλλικά οδοιπορικά για τα Βαλκάνια XIX, Σ., 1981, σ. 49.

5. Στο ήδη αναφερόμενο, σ. 132.

6. Στο ήδη αναφερόμενο, σ. 210.

7. Στο ήδη αναφερόμενο, σ. 253, 320, 321, 322, 326, 341.

ΕΓΓΡΑΦΑ

Παράλληλα με τα παραπάνω αναφερόμενα τεκμήρια για την Καβάλα και τα περίχωρά της υπάρχει επίσης και μεγάλη ποσότητα οθωμανοτουρκικά έντυπα του κρατικού αρχείου που αναφέρονται σε μια περίοδο 200 χρόνων, από τα οποία επίσης αντλούμε σπουδαίες ιστορικές πληροφορίες. Αυτές οι γραπτές πηγές φυλάσσονται στο Ανατολικό Τμήμα της Εθνικής Βιβλιοθήκης «Αγ. αγ. Κύριλλος και Μεθόδιος» της Σόφιας. Για να είμαστε σύντομοι και συνεπείς θα κάνουμε μια ανασκόπηση του παρόντος ιστορικού υλικού με ένα σχήμα που θα μας επιτρέψει μεγαλύτερη σαφήνεια του πληροφορικού δυναμικού, εξαγόμενο από τα έγγραφα του αρχείου. Το σχήμα είναι το εξής:

ΕΓΓΡΑΦΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ
ΦΕΟΥΔΑΡΧΙΚΕΣ ΚΤΗΣΕΙΣ

Στην πρώτη θέση αυτά είναι έγγραφα που μας δίνουν πληροφορίες για την κατάσταση των πολυάριθμων φεουδαρχικών κτήσεων ως χας, ζιαμέτ, τιμάρ, βακάφ, μπαστινιά, μιουλκ κ.ά. Στο μεγαλύτερό τους μέρος αυτά αποτελούν λεπτομερειακά ή σύντομα μητρώα για την περίοδο 1574-1780.

Σύντομο μητρώο (ιτζμάλ) από το 1574-1596 των χάσων του σουλτάνου Μουράτ Γ', των μεγάλων βεζύρηδων (Σοκόλλου) Μεχμέτ πασά, (Κότζα) Σινάν πασά, (Σεμίζ) Αχμέδ πασά, (Λαλά) Μουσταφά πασά, Φερχάδ πασά, (Κανιελί) Σηιάβους πασά, Ιβραχίμ πασά, Γιαχιά πασά, Χαζάρ πασά, Μαχμούδ πασά, Περτέβ πασά κ.ά. Εδώ σημειώνονται εσοδήματα από κατοικημένους χώρους των χάσων, πηγές εσοδημάτων (μουκατάι), τελωνειακούς δασμούς λιμανιού, εμπορικά τέλη και άλλα οικονομικά αντικείμενα τοποθετημένα στο έδαφος της Καβάλας και των περιχώρων της⁸. Το μητρώο είναι μικτό και περιέχει στοιχεία και για άλλους κατοικημένους χώρους.

Μαζί με το μητρώο αυτό υπάρχουν επίσης και εφτά άλλα που περιέχουν αντίγραφα από τα τεσκερέ των κτήσεων των τιμαρίων και ζιαμέτων από το 1599⁹, 1613¹⁰, 1632¹¹, 1646¹², 1654¹³, 1668¹⁴, 1780¹⁵.

8. ΕΒ «Αγ. Αγ. Κίριλλο Μεθόδι», Ανατολικό τμήμα, ΒΟΑ, ΤΔ 664 μικροταινία.
9. Στο ήδη αναφερόμενο, τ. Σφ 26/11.
10. Στο ήδη αναφερόμενο, τ. 156, α.ε. 770.
11. Στο ήδη αναφερόμενο, τ. ΟΑΚ 128/1.
12. Στο ήδη αναφερόμενο, τ. 1, α.ε. 14804.
13. Στο ήδη αναφερόμενο, τ. ΟΑΚ 214/6.
14. Στο ήδη αναφερόμενο, τ. 156, α.ε. 752.
15. Στο ήδη αναφερόμενο, τ. ΗΠΤΑ XVIII-10/37.

Πληροφορίες για τα ΒΑΚΑΦ της περιοχής βρίσκουμε σε ένα μόνο έγγραφο από το 1680, το οποίο αποτελεί μια αντιγραφή λογαριασμού των εσόδων και εξόδων του βακάφ του τζαμί και του ιμαρέτ «Ιμπραχίμ πασά» στην Καβάλα με συνολικό έσοδο από 246191 ακτσέ¹⁶.

ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Τα έγγραφα που περιγράφουν την κατάσταση της ΓΕΩΡΓΙΑΣ στην περιοχή της Καβάλας είναι ελάχιστα. Περιέχουν κυρίως πληροφορίες για την παραγωγή σιταριού, κριθαριού, σίτου, σίκαλης, καλαμποκιού, ελαιών, ελαιόλαδου, καπνού, λαχανικών, κ.ά.

Τα έγγραφα σχετικά με την ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ αφορούν κυρίως την εκτροφή προβάτων και ολίγων κερασφόρων ζώων. Αριθμητικά στοιχεία για τα ποσά παραγωγής, δημητριακά και αναθρεμμένα ζώα μπορούμε να αντλήσουμε και από τα παραπάνω αναφερόμενα μητρώα.

Λίγες γραπτές πηγές μας δίνουν και πληροφορίες για την κατάσταση των ΔΑΣΩΝ της περιοχής. Γίνεται λόγος κυρίως για το κόψιμο ξύλων και την προμήθειά τους στην Κωνσταντινούπολη.

Οι ΤΕΧΝΕΣ, όπως το κυνήγι, η αλιεία, η αμαξοποιία, η βαρελοποιία, η μεταλλευτική, η αμπατζοποιία, η βαφική, η κατασκευή κάρβουνων, η λεβητοποιία, η βυρσοδεψία, οι εργασίες χυτηρίου, η λεμβοποιία, η χαλκούργια, η υποδηματοποιία, η μαχαιροποιία, η αρτοποιία, η παντοφλοποιία, η ραπτική, η αλατοπαραγωγή κ.λπ. περιγράφονται επίσης σε λίγα έγγραφα.

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ κατάσταση της Καβάλας και των περιχώρων της φαίνεται από αρκετά έγγραφα που αναφέρονται σε ποσά κρατικών εσόδων και εξόδων. Τα έγγραφα σχετικά με τα έσοδα από τους φόρους, τους δασμούς, τα πρόστιμα και τις κατασχέσεις περιέχουν διαταγές να εισπραχτούν ορισμένες φορολογικές θητείες από τον πληθυσμό ως φόρος του καπνού, που ήταν από 2,5 γρόσια του διονιούμ¹⁷. Η είσπραξη των έκτακτων φόρων που ονομάζονταν «σουρσάτ» και που ανέρχονταν σε 600 κοιλιά της Κωνσταντινούπολης κριθάρι, 30 κοιλιά αλεύρι, 60 κεφάλια πρόβατα, 50 οκάδες βούτυρο, 30 οκάδες μέλι, 200 καντάρια άχυρο, 40 άμαξες ξύλα το 1669¹⁸. Διαταγή να εισπραχτούν αμέσως οι φόροι — αδετ-ι αγναμ, ρεσμ-ι αγαλ, αδετ-ι γουλιαμие από τους μουσουλμάνους στην Καβάλα, στο Πράβι και άλλα μέρη το 1638¹⁹. Έσο-

16. τ. 43, α.ε. 29.

17. τ. 43, α.ε. 50.

18. τ. 43, α.ε. 37.

19. τ. 43, α.ε. 31.

δα από 24489 γρόσια το 1906 από τον καζά Καβάλας²⁰. Η περιουσία η οποία αποκλείστηκε και κατασχέθηκε του πεθαμένου διοικητή του «Κιαρχανέ» (εργαστήριο) στην Καβάλα και πρώην αγιάνη της Καβάλας το 1820²¹ και πολλά άλλα.

Τα ΕΞΟΔΑ αφορούν κυρίως την διοικητικο-στρατιωτική αρχή της περιοχής, π.χ. τη χορήγηση των 100000 ακτσέδων για «αρπαλάκι» (ετήσια συντήρηση του μπεηλέρμπε της Καβάλας το 1644²², την εξόφληση της συντήρησης των πυροβολητών, οι οποίοι φρουρούν μια από τις πόρτες του κάστρου της Καβάλας, τη λεγόμενη «Μπαμπ-ι γαημπ», το οποίο ποσό λαμβάνεται από τα έσοδα του λιμανιού το 1712²³ κλπ.

Ιδιαίτερη σημασία για την ιστορία της περιοχής αποτελούν τα έγγραφα αρχείου που περιέχουν στοιχεία για το ΕΜΠΟΡΙΟ με ελαιόλαδο το 1868²⁴, την εξαγωγή προϊόντων στη Γαλλία, μεταξύ των οποίων εκείνη του καπνού το 1836²⁵, την εκκαθάριση κρατικού κριθαριού που είχε ξεφορτωθεί στο λιμάνι της Καβάλας και που το είχαν φέρει από τη Θεσσαλονίκη το 1670²⁶, με αφορμή την αίτηση εμπόρων καπνού από την Καβάλα προς τη Μεγάλη Βεζυρεία να απαγορευτεί οι εφοριακοί υπάλληλοι να εμποδίζουν το εμπόριό τους το 1713²⁷, — απαγόρευση να εξάγονται τρόφιμα στο εξωτερικό ως επόμενη διαταγή από το 1723²⁸, εισπραγμένα ποσά για να αγοραστούν ελαιόλαδο, καντήλια και σημαδούρες το 1872²⁹ κ.ά.

Τα έγγραφα που περιέχουν στοιχεία για τη ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑ αφορούν εξοφλημένα ενοίκια για τη μεταφορά σε ώρες από τη Δράμα ως την Καβάλα, από την Καβάλα ως το Ενιτζεκαρασού, από το Ενιτζεκαρασού ως το Δαρνδερέ το 1868³⁰, εξοφλημένα ναύλα για 13000 οκάδες κριθάρι μεταφεριμένο από την Καβάλα ως την Κωνσταντινούπολη το 1686³¹, αγορασμένα δημητριακά για τις ανάγκες του στρατού από τους καζάδες Σέρρες, Ζίχνα, Νευροκόπι και μεταφεριμένα ως το λιμάνι της Καβάλας - 40000 κοιλά κριθάρι

20. τ. 43, α.ε. 77.

21. τ. 43, α.ε. 55.

22. τ. 43, α.ε. 33.

23. τ. 43, α.ε. 34.

24. τ. 43, α.ε. 67.

25. τ. 43, α.ε. 46.

26. τ. 43, α.ε. 21.

27. τ. 99 Α, α.ε. 89.

28. τ. ΟΑΚ 78/76, λιμάνι 1-19.

29. τ. 43 Α, α.ε. 134.

30. τ. 43, α.ε. 71; α.ε. 70.

31. τ. 43, α.ε. 27; α.ε. 25, 26.

και 15000 κοιλιά σιτάρι το 1685³², διαταγή αμέσως να σταλούν διά θαλάσσης από την Καβάλα ως την Κωνσταντινούπολη 100000 οκάδες ακατέργαστο σίδηρο, που βρισκόταν στο λιμάνι το 1715³³, πληροφορία για τη φόρτωση των 19160 ροδών κιλλίβαντων και αμαξών στο πλοίο του πλοιάρχου Ζαγαρλά Νικόλα μεταφερόμενα από το εργαστήριο στο Πράβι το 1699³⁴, πληροφορία για την αποστολή τριών πλοίων στην Καβάλα για μεταφορά πυρομαχικών, κατασκευασμένα στο Πράβι και προορισμένα για την Κωνσταντινούπολη το 1725³⁵, πληροφορία για την κατασκευή μπαούλων μεταφοράς καπνού ως τη Βιέννη ως έκθεμα για την έκθεση το 1872³⁶ κ.ά.

Τα ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΡΓΑ περιγράφονται σε αρκετά έγγραφα, όπως επισκευές του κάστρου της Καβάλας με καταγραφή της τελειωμένης δουλειάς το 17 αι.³⁷, διαταγή προς τη διοίκηση της Καβάλας σχετικά με την οικοδόμηση μιας γέφυρας στον ποταμό Κουρού τσάι, αναγκαία για μια μέλλουσα εκστρατεία, και διαταγή να αγοραστεί ακατέργαστο σίδηρο για την κατασκευή καρφιών το 1716³⁸, επισκευή του κάστρου της Καβάλας και των κιλλίβαντων (το κάτω μέρος του κανονιού με τις ρόδες) μερικών κανονιών το 1657³⁹, επισκευή του κάστρου της Καβάλας, υλικά, εργασίες εκσκαφής και διατροφή των εργατών σε συνολικό ποσό 130000 ακτσέδες το 1656⁴⁰, επισκευή ενός καμένου μέρους του τείχους και του εξοπλισμού της ακτής, η οποία ανατέθηκε στους μαστόρους Αργυρό και Βασιλικό για το ποσό των 80000 ακτσέδων το 1655⁴¹ κ.ά.

Ο ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ — τη δημογραφική κατάσταση του πληθυσμού της Καβάλας και των περιχώρων μπορούμε να την παρακολουθήσουμε σε σπουδαίο αριθμό μητρώων⁴² για την είσπραξη του τζίτζιέ (χαράτζ) ή του λεγόμενου μαζικού φόρου που πλήρωνε ετήσια ο αρσενικός πληθυσμός ηλικίας 15-75 χρονών. Αυτός ο φόρος είναι ένα από τα πιο σπουδαία έσοδα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Τα στοιχεία π.χ. για το χριστιανικό πληθυσμό που βρι-

32. τ. 43, α.ε. 20.

33. τ. 43, α.ε. 30.

34. τ. 43, α.ε. 33.

35. τ. ΟΑΚ 24/77.

36. τ. ΗΠΤΑ, XIX-22/26, λιμάνι 2-3.

37. τ. 43, α.ε. 52.

38. τ. 43, α.ε. 37.

39. τ. 43, α.ε. 36.

40. τ. 43, α.ε. 29.

41. τ. 43, α.ε. 28.

42. τ. 1Α, α.ε. 22171, λ. 1 από το 1611; τ. 213Α, α.ε. 7 από το 1636; τ. 126Α, α.ε. 110 από το 1713; τ. 129, α.ε. 304, λ. 1 από το 1714; τ. 156 Α, α.ε. 410 από το 1721.

σκόταν στα περίχωρα του ορυχείου στην Καβάλα το 1489-1492 ανέρχονται σε 523 νοικοκυριά συν 23 χήρες⁴³.

Κάτι βοήθειες μαζευόμενες προς όφελος του κράτους από τον καζά Καβάλα το 1840 ανερχόμενες σε 6250 γρόσια σημειώνονται σ' ένα έγγραφο⁴⁴.

ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Ιδιαίτερη σημασία για την ιστορία της περιοχής αποτελούν τα έγγραφα ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ. Υπάρχουν πολυάριθμα παράπονα του πληθυσμού από τις ενέργειες της στρατιωτικο-διοικητικής αρχής στην περιοχή.

Στοιχεία για τις ΤΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑΞΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ βρίσκουμε π.χ. σε μια έκθεση των κατοίκων της Καβάλας προς την κύρια αρχή σχετικά με τις κατηγορίες εναντίον του βοεβόδα της Καβάλας ότι είχε πάρει μέρος σε ζημιές και βιοπραγίες κατά του πληθυσμού το 1876⁴⁵, σε μια καταγραφή φυλακισμένων μουσουλμάνων και χριστιανών — 100 άτομα ευρισκόμενα στη φυλακή της Καβάλας στα οποία ξοδεύουν από 1 ακτσέ καθημερινά για διατροφή το 1619⁴⁶, σε μια άρνηση του πληθυσμού της Καβάλας να πληρώνει τους φόρους του το 1670⁴⁷, σε μια έκθεση του καδή της Καβάλας σχετικά με τη σύλληψη ενός Ιμπραχίμ πασά και φυλάκισή του στο κάστρο για κακουργήματα που διέπραξε κατά του ραγιά, ο οποίος κατάφερε να δραπετεύσει και τα μέτρα που έχουν ληφθεί για τη σύλληψή του το 1718⁴⁸ κ.ά.

Στοιχεία για ΕΠΙΘΕΣΕΙΣ ΠΕΙΡΑΤΩΝ ΚΑΙ ΛΗΣΤΩΝ βρίσκουμε σ' ένα έγγραφο του 1816, που περιέχει μια καταγγελία ενός Χιουσεήν αγά, μουτεσελίμη της Καβάλας, ο οποίος πληροφορεί ότι ο καδής της Καβάλας του κατήγγειλε για την παρουσία τεσσάρων βαρκών με ληστές από την Άσπρη Θάλασσα, που ζήτησαν από τους κατοίκους της Θάσου 5 σακούλες ακτσέδες, ορισμένο ποσό «κουμανιέ» και πυρομαχικά και απείλησαν ότι αν δεν λάβουν τα ζητούμενα, θα καταστρέψουν το χωριό και θα βάλουν φωτιά στα κτήματα, κάτι για το οποίο ο μουτεσελίμης έστειλε στρατό για να ασχοληθεί με τους ληστές⁴⁹. Σ' άλλο έγγραφο του 1816 δηλώνεται για μια έκθεση του καδή της Καβάλας σχετικά με τους ληστές που φάνηκαν στην Άσπρη Θάλασσα, οι οποίοι άναβαν φωτιά στα χωριά και διάρπαζαν τα κτήματα των κατοίκων⁵⁰.

43. τ. ΟΑΚ 214/5.

44. τ. 43Α, α.ε. 2.

45. τ. 43, α.ε. 35.

46. τ. 43, α.ε. 31-32, 34.

47. τ. 43, α.ε. 30.

48. τ. 43, α.ε. 17.

49. τ. 43, α.ε. 68.

50. τ. 43, α.ε. 44.

Άλλη μια έκθεση του 1783 από τον ίδιο τον καδή της Καβάλας αναφέρεται στις κακουργίες των ληστών Μπάσο Νουμάν και Τοσούν Μεχμέτ, που μαζί με τους ομοϊδέατες τους πιάστηκαν και φυλακίσθηκαν στο κάστρο της Καβάλας, επειδή επετέθησαν στο χωριό Ραχτσά, στο χωριό Ζαγόστι και στα εκεί τσιφλίκια και τα λήστεψαν⁵¹ κ.ά.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Μεγάλη σημασία για την ιστορία της περιοχής έχουν και τα έγγραφα σε σχέση με τη ΔΙΟΙΚΗΣΗ. Από εδώ αντλούμε πληροφορίες για το διοικητικό σύστημα και την αρχή των διοικητών. Εδώ θ' αναφέρουμε μια πηγή του 1904, στην οποία απαριθμούνται οι μαχαλάδες της Καβάλας, οι οποίοι είναι οι εξής: Χιουσεέν μπέη, Χαλίλ μπέη, Ιμπραχίμ πασά, Καντά Μεχμέτ εφέντη, Ιενή μαχαλά, Χαμιδιέ, Σαλιμέ Δερέ και Βαρός⁵².

Η ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ και οι υπηρεσίες της περιγράφονται σε μια δικογραφία του 1759 σε σχέση με τη δολοφονία μιας γυναίκας κοντά στο δάσος Κιουτσούκ Ορμάν, που βρίσκεται κοντά στην Καβάλα⁵³, καθώς και σε μια άλλη δικογραφία του 1772, που έχει σχέση με τη φρουρά της περιοχής γύρω από την Καβάλα⁵⁴.

Πληροφορίες για τις ΥΓΕΙΟΝΟΜΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ και την ΚΑΡΑΝΤΙΝΑ του λιμανιού βρίσκουμε σε έγγραφα που αναφέρονται σε έξοδα που έγιναν για το γραφείο της καραντίνας το 1850⁵⁵ και για την επισκευή της βάρκας της το 1867⁵⁶ κ.λ.π.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΜΟΡΦΩΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Ασήμαντες είναι οι πληροφορίες πάνω σ' αυτά τα θέματα και περιορίζονται σε έγγραφα που έχουν σχέση με τα έργα του σχολείου στην Καβάλα. Σ' ένα από τα έγγραφα αυτά πρόκειται για την απόλυση ενός δημοτικού δασκάλου και το διορισμό ενός άλλου το 1774⁵⁷.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑ

Σημαντική επιχειρηματολογία υπάρχει και στα θέματα της ΣΤΡΑΤΙΩ-

51. τ. 43, α.ε. 35.

52. τ. 43, α.ε. 47.

53. τ. 43, α.ε. 41.

54. τ. 43, α.ε. 42.

55. τ. 43, α.ε. 60.

56. τ. 43, α.ε. 57.

57. τ. 43, α.ε. 73.

ΤΙΚΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ και τα διάφορα είδη του στρατού, πυροβολητές και φρουρά των πυλών του κάστρου⁵⁸.

Υπάρχουν και έγγραφα για τον στόλο — τον εμπορικό και τον στρατιωτικό.

Πολυάριθμες είναι και οι πληροφορίες για τη ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΠΡΟΜΗΘΕΙΑ, όπως π.χ. καταγραφή στρατιωτικής αποθήκης στην Καβάλα, που περιέχει πάνω από 90000 ρόδες για κιλλίβαντες κανονιών, κατασκευασμένες στο εργαστήριο του Πραβιού το 1714⁵⁹, διαταγή του 1716 προς τον καδή και το διοικητή της Καβάλας να παραγγείλουν στο εργαστήριο του Πραβιού το χύσιμο των 4019 κανονιών, με τη συμφωνία να μεταφερθούν ως το λιμάνι της Καβάλας, καθώς και ένα μέρος από αυτά να σταλούν για την ενίσχυση των κάστρων Κουρούν και Μετόν και ταυτόχρονα και την αποστολή 17500 ροδών για το Κουρούν και 8500 για το Ανάβαριν⁶⁰. Διαταγή του 1686 για την αγορά από την Καβάλα άρπας και κριθαριού για τις ανάγκες του στρατού⁶¹, για 10000 κοιλά σιτάρι και 10000 κοιλά κριθάρι, που να φορτωθούν από το λιμάνι της Καβάλας σε πλοία και να σταλούν ως την Κωνσταντινούπολη το 1678⁶², κ.ά.

Τα έγγραφα που αφορούν το ΚΑΣΤΡΟ της Καβάλας περιέχουν πληροφορίες για τη συντήρηση των πυροβολητών το 1839⁶³, η οποία ανέρχεται σε 1760 γρόσια, για την επισκευή του κάστρου, των όπλων και τριών κιλλίβαντων κανονιού το 1657⁶⁴, για τη συντήρηση 40 ατόμων από τη φρουρά της Καβάλας, από έσοδα των αλυκών στη Γιουμουρτζίνα το 1726⁶⁵ κ.ά.

Αυτές είναι σε γενικές γραμμές οι ιστορικές πηγές που μας πληροφορούν για την περιοχή της Καβάλας.

58. τ. 43, α.ε. 75.

59. τ. 43, α.ε. 40.

60. τ. 43, α.ε. 38.

61. τ. 43, α.ε. 22.

62. τ. 43, α.ε. 24.

63. τ. 43, α.ε. 75.

64. τ. 43, α.ε. 47.

65. τ. 43, α.ε. 18, α.ε. 14.

